

ارزیابی عملکرد طرح جامع سیمان در ساماندهی صنعت سیمان

منصوره کاظمی

(فوق لیسانس مدیریت دولتی، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی)

این مقاله، سعی شده است تا طرح جامع سیمان مورد نقد و بررسی قرار گرفته و در خاتمه، راهکارهایی جهت ساماندهی وضع موجود این صنعت ارائه شود. قبل از بررسی طرح جامع سیمان، لازم است تصویری از وضع بازار بین‌المللی سیمان و نیز تصویری کلی از وضع بازار سیمان در ایران ارائه شود.

بازار جهانی سیمان

در شرایط متعارف، میان مصرف سیمان و رشد کلان اقتصادی کشورها یک رابطه مستقیم وجود دارد. در واقع می‌توان گفت آمارهای جهانی حاکی از آن است که از سال ۱۹۷۵ تا حال حاضر روند رشد صعودی مصرف و تولید سیمان تداوم یافته، به طوری که طی سال‌های ۲۰۰۳-۱۹۹۸ تولید جهانی به میزان ۲۸۶ میلیون تن و مصرف جهانی به میزان ۲۷۷ میلیون تن رشد داشته‌اند. حجم سیمانی که وارد تجارت جهانی سیمان می‌شود به طور سنتی پایین بوده و کمتر از ۱۰ درصد تولید را شامل می‌شود؛ این موضوع

بیانگر آن است که به علت تأثیر مستقیم کرایه حمل بر قیمت‌های تمام شده و مقرون به صرفه نبودن صادرات، میزان اندکی از تولید جهانی این محصول صادر می‌شود؛ در واقع، کشورها تمایل بیشتری به تولید این محصول در داخل کشور خود دارند. جدول (۱) روند تولید، مصرف و تجارت جهانی سیمان را طی دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۸ نشان می‌دهد.

بازار سیمان در ایران

بررسی روند مصرف و تولید سیمان در چند سال اخیر در کشور حاکی از آن است که اگر چه در تمامی سال‌های گذشته مصرف سیمان در ایران، به عنوان کشوری در حال توسعه و نیازمند به ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها، همواره از سوی تولید محدود شده بود اما با اعطای تسهیلات

چکیده

در این مقاله، طرح جامع سیمان که دولت آن را طی سال‌های ۸۳-۱۳۸۱ برای کنترل نوسانات بازار سیمان طراحی و اجرا کرد مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در این زمینه، فرضیاتی طرح شده و با استفاده از اطلاعات استخراجی از پرسش‌نامه، آزمون شده است. نتایج حاکی است، طرح مزبور در ساماندهی تولید و قیمت‌گذاری با توفیق مواجه بوده، ولی در ساماندهی نظام توزیع توفیقی نخواهد داشت.

مقدمه

بررسی تحولات بازار سیمان در ایران نشان می‌دهد که روند تولید و مصرف سیمان در این بازار همواره صعودی، همسو و گاه نیز منطبق بوده است؛ از سال ۱۳۷۰ به بعد نیز در چندین سال امکان صادرات این محصول فراهم شده است، اما با افزایش رونق ساخت و ساز در سال‌های اخیر، مصرف

سیمان با رشد چشمگیری مواجه شده است. طی سال‌های ۸۳-۱۳۷۹، میانگین رشد مصرف سیمان با ۷/۲ درصد، از میانگین رشد تولید (۶/۹ درصد) پیشی گرفته و در نهایت به علت کمبود عرضه داخلی به میزان ۱/۵ میلیون تن در سال ۱۳۸۳، واردات سیمان ضروری شده است.

اگر چه تولید بیش از ۳۰ میلیون تن سیمان در کشور حدود ۹۸/۵ درصد نیاز مصرف داخلی را تامین می‌کند، با این حال هر ساله با شروع فصل ساخت و ساز، بحران توزیع و قیمت سیمان موجب نگرانی دولت و مصرف‌کنندگان این کالا می‌شود.

کمبود سیمان در بازار و نوسانات شدید قیمتی آن منجر به مطرح شدن طرح جامع سیمان شد. در همین راستا، در

جدول (۱) - تولید، مصرف و تجارت جهانی سیمان در سال‌های ۲۰۰۳ - ۱۹۹۸
(واحد: میلیون تن)

سال	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲ (تخمین)	۲۰۰۳ (پیش بینی)
مصرف	۱۴۹۵	۱۵۷۰	۱۶۳۹	۱۶۸۲	۱۷۲۱	۱۷۷۵
درصد رشد	--	+۵/۰	+۴/۴	+۲/۶	+۲/۳	+۳/۱
تولید	۱۵۳۴	۱۶۰۵	۱۶۶۶	۱۷۱۴	۱۷۶۳	۱۸۱۷
درصد رشد	--	+۴/۶	+۳/۸	+۲/۹	+۲/۹	+۳/۱
تجارت جهانی	۱۰۶	۱۱۲	۱۳۰	۱۲۶	۱۲۵	۱۲۴
درصد رشد	--	+۵/۷	+۱۶/۱	-۳/۱	-۰/۸	-۰/۸
نسبت تجارت جهانی به تولید (درصد)	۶/۹	۷/۰	۷/۸	۷/۴	۷/۱	۶/۸

ماخذ: ۱- ماهنامه سیمان شماره ۸۸

۲- اولین راهنمای صنعت سیمان ایران، انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان، ۱۳۸۳

جدول (۲) - تولید، توزیع، ظرفیت تولید، صادرات و واردات سیمان در ایران

واحد: هزار تن

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴
تولید	۲۶۷۱۰	۲۸۴۹۵	۳۰۳۷۸	۳۲۱۵۶	۳۳۵۲۸*
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	۲۶۶۰۰	۲۸۴۵۰	۲۹۷۸۰	۳۲۱۹۹	۳۲۷۲۵**
درصد رشد	---	۶/۷	۶/۶	۵/۸	
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	---	۶/۹	۴/۷	۸/۱	
توزیع	۲۵۵۸۵	۲۷۷۴۰	۲۹۷۲۲	۳۰۲۴۹	۳۱۵۹۴**
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	۲۵۴۰۰	۲۷۶۰۰	۲۹۷۰۰	۳۰۵۰۰	۳۱۵۴۰**
درصد رشد	---	۸/۴	۷/۲	۱/۷	
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	---	۸/۷	۷/۶	۲/۷	
واردات	۰	۰	۴۰۹۵۹	۲۹۱	
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	۰	۰	۴۰۹	۲۳۷	۴۹۳**
درصد رشد	---	---	---	۹۴/۱	
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	---	---	---	۶۷۷۷/۵	
صادرات	۱۳۲۴	۸۸۴/۴	۷۴۸/۶	۱۸۷۵/۷	۱۴۴۱*
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	۱۲۰۳	۸۲۷	۵۷۶	۱۸۸۰	۱۸۶۰**
درصد رشد	---	-۳۳/۲	-۱۵/۳	۱۵۰/۶	
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	---	-۳۱/۲	-۳۰/۴	۲۶۶/۴	
ظرفیت تولید	۲۹۶۴۰	۲۹۶۱۳	۳۳۲۰۰	۳۶۸۲۸	
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	۲۹۶۴۰	۲۹۵۵۰	۳۰۸۳۶	۳۲۶۱۱	۲۷۳۸۷**
درصد رشد	---	---	۱۲/۱	۱۰/۹	
وزارت بازرگانی					
وزارت صنایع و معادن	۰/۴۹	-۰/۳	۴/۴	۵/۷	

ماخذ: ۱- وزارت صنایع و معادن، دفتر آمار و اطلاع رسانی، سال ۱۳۸۴

۲- وزارت بازرگانی، سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولید کنندگان، معاونت کالاهای سرمایه ای و خدمات زیر بنایی

* آمار شش ماهه اول سال ۱۳۸۴

** آمار ده ماهه اول سال ۱۳۸۴

جدول (۳) - میزان ظرفیت اسمی و تولید سیمان در کارخانه‌های کشور

دوره زمانی	ظرفیت (تن)	تولید (تن)	بازده (درصد)
۱۳۸۱	۲۹۵۵۰۶۱۲	۲۸۴۵۴۸۸۸	۹۶/۲۹
۱۳۸۲	۳۰۸۳۶۰۵۲	۳۰۴۶۶۴۶۴	۹۸/۸۰
۱۳۸۳	۳۲۶۱۱۰۱۲	۳۲۱۹۸۹۵۹	۹۸/۷۴

ماخذ: دفتر صنایع معدنی، وزارت صنایع و معادن، سال ۱۳۸۴.

دوره‌های متمادی، موجب تنظیم طرح جامع سیمان شد.

هدف از اجرای طرح

از آنجا که سیمان خاکستری^(۲) یکی از کالاهای مهم و استراتژیک کشور و جزو مهمترین مصالح ساختمانی در ساخت راه‌ها، پل‌ها، سدها، تاسیسات صنعتی و انواع سازه‌های مهم دیگر است و مزایای نسبی تولید این کالا از جمله وجود معادن غنی (که تقریباً در تمام نقاط کشور پراکندگی دارد)، انرژی ارزان و در دسترس، نیروی کار متخصص، موقعیت جغرافیایی و دسترسی به آب‌های آزاد و بازارهای منطقه و انتقال بخش اعظمی از فن‌آوری ساخت واحدهای تولید سیمان که در اثر اجرای طرح‌های متعدد سیمان در کشور این فن‌آوری داخلی حاصل شده سبب شد تا دولت برای حمایت اصولی و منطقی از این صنعت برای نوسازی، توسعه و افزایش توان تولید حداقل متناسب با قابلیت‌های موجود، طرح جامع سیمان را تصویب کند. در این توافقنامه در کنار وجود مزایای نسبی تولید این کالا در کشور و سیاست‌های حمایتی از این صنعت منافع مصرف کنندگان نیز باید تامین شود.

اهم اهداف این طرح عبارت‌اند از:

- ۱- مدیریت موثر در امر توزیع سیمان با توجه به پراکندگی واحدهای تولیدی؛
- ۲- ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های مرتبط با بحث تامین و توزیع و قیمت سیمان؛
- ۳- نظارت بر حسن اجرای برنامه توزیع استانی سیمان
- ۴- ارائه راهکارهای مناسب به منظور تامین سیمان مصرف کنندگان مختلف شامل بخش مردمی، طرح‌های عمرانی و ملی و صنایع سیمان بر؛
- ۵- ساماندهی عاملین، تعاونی‌ها و واحدهای توزیع کننده سیمان؛ و
- ۶- تنظیم بازار سیمان و کنترل نوسانات قیمتی ناشی از اختلالات حوزه تامین و یا تقاضا.

تشکیلات طرح

- ۱- کمیته مرکزی
- ۲- کمیته استانی

منابع مالی اجرای طرح

جهت عملی شدن اهداف طرح جامع سیمان امکانات و تسهیلاتی در نظر گرفته شده که می‌توان از جمله به مجوز افزایش قیمت سیمان اشاره کرد. طبق ماده (۲) این طرح نرخ‌های سیمان خاکستری بر مبنای نرخ پایه و سقف نرخ فروش تعادلی (درب کارخانه) تعیین می‌شود؛ تعیین نرخ پایه

گسترده دولتی در سال‌های اخیر، شرایط مساعدی برای سرمایه‌گذاری و توسعه صنعت سیمان به وجود آمده است و پیش‌بینی می‌شود که در آینده نزدیک روند تولید از مصرف داخلی این محصول پیشی گیرد.

در حال حاضر علاوه بر ۵۵ طرح سیمانی که گشایش اعتبار شده و یا مورد تایید قرار گرفته‌اند، ۳۵ طرح دیگر نیز مجوز استفاده از تسهیلات را دریافت کرده‌اند که در صورت به تولید رسیدن تمامی این طرح‌ها، ظرفیت تولید سیمان کشور تا سال ۱۳۹۰ از مرز ۱۱۰ میلیون تن خواهد گذشت.^(۱) نکته‌ای که باید به آن به گونه‌ای ویژه عنایت داشت آن است که توسعه این صنعت مستلزم توجه به نیازهای آتی داخلی، قابلیت‌های صادراتی این محصول و ارتقاء توان حمل و نقل متناسب با آن است. همچنین در استقرار واحدهای جدید التاسیس و به کارگیری ماشین آلات در خطوط مختلف آن نیز باید دقت شود که این واحدها متناسب با نیازهای توسعه‌ای این مناطق، طرح آمایش سرزمین مصوب سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و ملاحظات زیست‌محیطی ناشی از انتشار گازهای گلخانه‌ای و همچنین مصرف بهینه انرژی راه‌اندازی شوند، تا ضمن ممانعت از به هدر رفتن سرمایه‌ها و رفع مشکل مازاد عرضه، کشور درگیر مشکلات ناشی از افزایش انتشار آلاینده‌های زیانبار نشود.

بررسی روند تولید سیمان نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر میزان بهره‌برداری از ظرفیت‌های اسمی بیشتر شده است که این موضوع بیانگر استفاده مطلوب از امکانات و ظرفیت‌های موجود در این صنعت است (جدول ۳).

بازار سرمایه کشور نیز سهم نسبتاً به سزایی در تامین منابع مالی جهت سرمایه‌گذاری در تولید این محصول داشته است. آمار منتشره از سوی سازمان بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۸۲-۱۳۸۰ نشانگر آن است که نسبت خریداران سهام سیمانی با افزایش مواجه بوده است. به این ترتیب که نسبت خریداران سهام شرکت‌های سیمانی به کل خریداران سهام در بورس اوراق بهادار تهران از پنج درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱۱ درصد در سال ۱۳۸۱ و ۱۲ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است.

شایان ذکر است که بخش عمده‌ای از سهام شرکت‌های سیمانی در اختیار نهادها و ارگان‌هایی مانند سازمان تامین اجتماعی، بنیاد مستضعفان و جانبازان، صندوق‌های بازنشستگی، صندوق‌های وظیفه، شرکت‌های بیمه، شرکت‌های سرمایه‌گذاری و ... است؛ بخشی دیگر از سهامداران افراد حقیقی هستند. جدول (۴) اطلاعات مربوط به درصد سهامداری این نهادها و ارگان‌ها را در بورس سهام در سال ۱۳۸۳ نشان می‌دهد.

مروری بر چگونگی شکل‌گیری طرح جامع سیمان در کشور همانگونه که ذکر شد، نوسانات زیاد قیمتی در بازار سیمان طی

جدول (۴) - سهامداران برتر شرکت های سیمانی

درصد سهامداری	سهام دار پنجم	درصد سهامداری	سهام دار سوم	درصد سهامداری	سهام دار دوم	درصد سهامداری	نام شرکت
۴/۹۵	سهام دار پنجم	۴/۹۹	سهام دار چهارم	۱۰/۹۳	سهام دار دوم	۲۸	سیمان فارس و خوزستان
--	سهام دار پنجم	--	سهام دار سوم	۱۱/۵	سهام دار دوم	۸۳/۱	سیمان هگمتان
۱۷	سهام دار پنجم	۱۸	سهام دار چهارم	۲۰	سهام دار دوم	۲۱	سیمان مازندران
--	سهام دار پنجم	--	سهام دار سوم	۹	سهام دار دوم	۴۷	سیمان کرمان
--	سهام دار پنجم	۱/۴	سهام دار سوم	۳۷/۵	سهام دار دوم	۵۰/۴	سیمان کارون
--	سهام دار پنجم	۳	سهام دار سوم	۳۵	سهام دار دوم	۵۱	سیمان قائم
--	سهام دار پنجم	--	سهام دار سوم	۱۶/۶	سهام دار دوم	۶۷	سیمان غرب
۳	سهام دار پنجم	۳	سهام دار سوم	۲۶	سهام دار دوم	۵۲	سیمان صوفیان
۵	سهام دار پنجم	۷	سهام دار سوم	۸	سهام دار دوم	۵۱	سیمان شمال
۴	سهام دار پنجم	۱۱	سهام دار سوم	۱۲	سهام دار دوم	۳۱	سیمان شرق
--	سهام دار پنجم	--	سهام دار سوم	۲۱/۰۳	سهام دار دوم	۳۴/۲۱	سیمان شاهرود
۷	سهام دار پنجم	۸	سهام دار سوم	۱۴	سهام دار دوم	۲۳	سیمان سپاهان
--	سهام دار پنجم	۳/۶	سهام دار سوم	۶۶	سهام دار دوم	۵۲/۱	سیمان درود
۰/۸	سهام دار پنجم	۱	سهام دار سوم	۲۰	سهام دار دوم	۶۵۵	سیمان خزر
۱	سهام دار پنجم	۴	سهام دار سوم	۶	سهام دار دوم	۵۰	سیمان تهران
--	سهام دار پنجم	--	سهام دار سوم	۴۹	سهام دار دوم	۶۸	سیمان ایلام
--	سهام دار پنجم	--	سهام دار سوم	--	سهام دار دوم	--	سیمان ارومیه
--	سهام دار پنجم	--	سهام دار سوم	۸/۱	سهام دار دوم	۷۸/۶	سیمان بهبهان

ماخذ : موسسه توسعه صنعت، خرداد ماه ۱۳۸۳.

جدول (۵) - توزیع فراوانی بر حسب واحد محل خدمت پاسخ دهندگان

واحد محل خدمت	فراوانی	درصد فراوانی
وزارت امور اقتصادی و دارایی	۵	۱۱/۹۰
وزارت بازرگانی	۵	۱۱/۹۰
وزارت صنایع و معادن	۵	۱۱/۹۰
وزارت مسکن و شهرسازی	۲	۴/۷۶
مرکز پژوهشهای مجلس	۱	۲/۳۸
واحدهای تولید کننده سیمان	۱۸	۴۲/۸۶
سازمان مدیریت و برنامه ریزی	۱	۲/۳۸
کارگزاران بورس	۵	۱۱/۹۰
جمع کل	۴۲	۱۰۰

ماخذ: محاسبات محقق.

دارند. به طور حتم استفاده از نقطه نظرهای کارشناسی و تلفیق این نظرها با یکدیگر می تواند در توضیح و تبیین راهکارهای عملی و کارآمد سودمند باشد و زمینه مناسبی برای ارائه سیاست های موثر ایجاد کند. در این زمینه پرسشنامه ای در اختیار صاحب نظران و کارشناسان آگاه در زمینه سیمان قرار داده شد. در این طرح گروهی از صاحب نظران وزارت بازرگانی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صنایع و معادن، وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز پژوهش های مجلس، واحدهای تولید کننده سیمان، کارگزاران بورس اوراق بهادار مورد پرسش قرار گرفته اند. پس از جمع آوری پرسشنامه ها و کدگذاری اطلاعات با استفاده از نرم افزار (SPSS)، به پردازش اطلاعات پرداخته شد. همچنین با دسته بندی اطلاعات مربوط به هر یک از سوالات پرسشنامه، نتایج به صورت جدول و نمودار استخراج شد.

تجزیه و تحلیل نتایج

مفاد کلی طرح جامع سیمان نشانگر آن است که هدف از اجرای آن ساماندهی نظام تولید، توزیع و قیمت گذاری سیمان بوده است. در این زمینه برای تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از استخراج اطلاعات پرسشنامه، سه فرضیه به شرح زیر طرح شده و مورد آزمون قرار گرفته است:

- ۱- اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت تولید و تامین سیمان مورد نیاز کشور موثر است.
- ۲- اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت توزیع سیمان موثر است.
- ۳- اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت نظام قیمت گذاری سیمان موثر است.

۱- خصوصیات و ویژگی های پاسخ دهندگان

قبل از پرداختن به آزمون فرضیات تحقیق به کمک اطلاعات حاصل از پرسشنامه به تجزیه و تحلیل افراد از جمله محل خدمت، سمت شغلی، سطح تحصیلات و رشته تحصیلی پاسخ دهندگان پرداخته می شود.

در سال ۱۳۸۲ براساس نرخ مصوب سال ۸۱ به اضافه ۱۵ درصد رشد بوده است؛ سقف نرخ فروش تعادلی بر مبنای تصمیم کمیته مندرج در ماده (۱) و با در نظر گرفتن پیشنهاد انجمن صنفی کارفرمایان سیمان و ساز و کار خودکنترلی آن تعیین می شود.

طبق تبصره (۲) این ماده قیمت پایه سالیانه و سقف قیمت فروش تعادلی برحسب ضرورت و حداقل هر سه ماه یک بار توسط کمیته ماده (۱) پس از اخذ نظر کارشناسی سازمان حمایت تعیین خواهد شد. همچنین بر اساس تبصره (۳) این ماده ضرائب سود عمده فروشی و خرده فروشی پس از اعلام نظر کمیته ماده (۱) توسط هیات تعیین و تثبیت قیمت های سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان تعیین و ابلاغ می شود.

از جمله امتیازات و تسهیلات دیگر مندرج در این طرح، جهت مساعدت و حمایت از صنعت سیمان می توان استفاده از تسهیلات ارزی (با توافق بازپرداخت سه ساله و با بهره کم) و اعتبارات ریالی را نام برد. طبق ماده (۱۱) این طرح سازمان مدیریت و برنامه ریزی و بانک مرکزی موظف شده اند براساس تصمیمات کمیسیون تنظیم بازار اعتبارات ریالی و ارزی مورد نیاز جهت تکمیل و راه اندازی طرح های سیمان را از طریق تخصیص منابع اعتباری و تسهیلات لازم در اولویت قرار دهند.

دوره زمان بندی طرح

مفاد این مصوبه در راستای اعطای تعهد لازم به بخش خصوصی (سرمایه گذاران، فروشندگان و فعالان بخش سیمان) حداقل به مدت سه سال توسط وزارت صنایع و معادن و وزارت بازرگانی تعهد شده است.

بررسی عملکرد طرح جامع سیمان در ایران

مسئولین، سیاستگذاران و برنامه ریزان اقتصادی. اجتماعی در رأس هر جامعه ای برای اعتماد و اطمینان از عقلایی بودن فرآیند تصمیم سازی و تصمیم گیری خود نیاز به آمار دقیق و اطلاعات واقعی از ابعاد مختلف جامعه

جدول (۶) - توزیع فراوانی بر حسب تحصیلات پاسخ دهندگان

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
زیر دیپلم	۰	۰
دیپلم	۰	۰
فوق دیپلم	۰	۰
لیسانس	۱۲	۲۸/۵۷
فوق لیسانس	۲۸	۶۶/۶۷
دکترای حرفه ای (Ph.D)	۰	۰
دکترای تخصصی	۲	۴/۷۶
جمع کل	۴۲	۱۰۰

ماخذ: پیشین.

۲۶/۲ درصد و در رده‌های بعدی کارشناسان با ۱۹/۱ درصد، رئیس اداره با ۱۱/۹ درصد، کارشناس مسؤول با ۹/۵ درصد قرار داشته‌اند؛ کمترین درصد فراوانی متعلق به رئیس گروه و معاون وزیر هر کدام با ۲/۴ درصد است.

۲- نتایج

آزمون فرضیه اول

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت تولید و تامین سیمان موثر نمی‌باشد. H_0

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت تولید و تامین سیمان موثر می‌باشد: H_1

برای آزمون این فرضیه سوالاتی به شرح زیر طراحی شد:

به نظر شما عملکرد فعلی طرح جامع سیمان تا چه حد در بهبود کمیت تولید سیمان موثر می‌باشد؟

ارائه تسهیلات بانکی در گذشته را به عنوان یک ابزار مالی تا چه میزان در جهت ارتقاء توان تولید سیمان موثر می‌دانید؟

ارائه تسهیلات صندوق ذخیره ارزی را به عنوان یک ابزار مالی تا چه میزان در جهت ارتقاء توان تولید سیمان موثر می‌دانید؟

- به نظر شما تا چه حد طرح جامع سیمان به صورت فعلی موجب بهره‌برداری از حداکثر توان و ظرفیت کارخانه‌های سیمان است؟

- بانک مرکزی برای تصمیمات کمیسیون تنظیم بازار تا چه میزان بر تعهدات خود در زمینه اعتبارات ریالی و ارزی مورد نیاز در جهت تکمیل و راه‌اندازی طرح‌های سیمان (موضوع تبصره واحد ماده ۱۱ طرح جامع سیمان) عمل نموده است؟

- قدمت بیش از ۲۰ ساله حدود ۵۰ درصد ماشین آلات خط تولید سیمان کشور را تا چه حد در اختلالات تولید این محصول موثر می‌دانید؟

- به طور کلی اجرای صحیح طرح جامع سیمان را تا چه اندازه در بهبود کمیت تولید این محصول موثر می‌دانید؟

همانطور که در جدول (۹) مشاهده می‌شود، آماره t محاسبه شده،

براساس اطلاعات مندرج در جدول و نمودار (۵) از مجموع ۴۲ نفری که به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن هر کدام، ۱۱/۹ درصد فراوانی را به خود اختصاص می‌دهند. وزارت مسکن و شهرسازی ۴/۸ درصد، مرکز پژوهش‌های مجلس و سازمان مدیریت و برنامه ریزی هر کدام با ۲/۴ درصد، و کارگزاران بورس - به عنوان بخش خصوصی - با ۱۱/۹ درصد و واحدهای تولیدکننده سیمان با ۴۲/۹ درصد فراوانی نسبی محسوب شده‌اند.

در ترکیب پاسخ دهندگان به تفکیک مدرک تحصیلی هیچ پاسخ دهنده‌ای زیر لیسانس نبوده است؛ همانطور که از جدول (۶) مشخص است، ۲۸/۶ درصد دارای مدرک لیسانس، ۶۶/۷ درصد فوق لیسانس و ۴/۸ درصد نیز دارای دکترای تخصصی بوده‌اند. بالاترین میزان فراوانی به مدرک تحصیلی فوق لیسانس اختصاص دارد. در مجموع ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان دارای مدرک لیسانس و بالاتر هستند. این موضوع می‌تواند به صورت نقطه قوتی مطرح شود زیرا مویب این واقعیت است که پاسخ پرسش‌ها به لحاظ علمی از صحت بالایی برخوردار است.

از پاسخ‌دهندگان خواسته شده بود رشته تحصیلی خود را بیان کنند. رشته تحصیلی و مطابقت آن با پست و شغل افراد می‌تواند در میزان صحت نظرها بسیار تعیین کننده باشد. همانطور که از جدول (۷) مشخص است فقط ۹/۵ درصد به رشته تحصیلی خود اشاره‌ای نکرده‌اند و آن را بی‌جواب گذاشته‌اند. ۲۱/۴ درصد از پاسخ‌دهندگان در رشته اقتصاد، ۳۰/۹ درصد در رشته مدیریت و ۳۸/۱ درصد در رشته مهندسی تحصیل کرده‌اند. لازم به توضیح است که در بخش دولتی اکثر آ دارای مدرک تحصیلی اقتصاد و مدیریت و در بخش خصوصی اکثر آ دارای مدرک تحصیلی مهندسی و مدیریت بوده‌اند.

در جدول (۸) سمت شغلی پاسخ دهندگان مشخص شده است. همانطور که از اطلاعات جدول مشخص می‌شود بیشتر پاسخ دهندگان سمت مدیر کل داشته‌اند (۲۸/۶ درصد)؛ در رتبه بعدی معاون مدیر کل با

جدول (۷) - توزیع فراوانی بر حسب رشته تحصیلی پاسخ دهندگان

درصد فراوانی	فراوانی	رشته تحصیلی
۲۱,۴۳	۹	علوم اقتصادی
۳۰,۹۵	۱۳	مدیریت
۳۸,۱۰	۱۶	مهندسی
۹,۵۲	۴	داده های مفقودی (۱)
	۴۲	جمع کل

مأخذ: پیشین .

(۱) - داده های مفقودی ، داده هایی است که پرسش شوندگان به آن پاسخ نداده اند.

جدول (۸) - توزیع فراوانی بر حسب سمت شغلی پاسخ دهندگان

درصد فراوانی	فراوانی	سمت شغلی
۱۹,۰۵	۸	کارشناس
۹,۵۲	۴	کارشناس مسئول
۲,۳۸	۱	رئیس گروه
۱۱,۹۰	۵	رئیس اداره
۲۶,۱۹	۱۱	معاون مدیر کل
۲۸,۵۷	۱۲	مدیر کل
۲,۳۸	۱	معاون وزیر
۱۰۰	۴۲	جمع کل

مأخذ: پیشین

بهبود توزیع سیمان موثر است؟

- به نظر شما تا چه حد برنامه ریزی های توزیع استانی مندرج در ماده ۴ طرح جامع سیمان که به منظور حفظ توازن و تعادل در استان ها برقرار شده بود، به درستی اعمال شد؟

- اثر تغییر الگوی ساخت و ساز در کاهش مصرف سیمان از طریق استفاده از سازه های مقاوم و سبک را تا چه اندازه ارزیابی می کنید؟

- به نظر شما دلایل و واسطه گران تا چه میزان در ایجاد اختلال در بازار سیمان نقش دارند؟

- اختلالات بازار سیمان را تا چه حد به کمبود پایانه های صادرات و واردات و ناوگان حمل و نقل مناسب مرتبط می دانید؟

- به طور کلی اجرای صحیح طرح جامع سیمان را تا چه اندازه در بهبود توزیع این محصول موثر می دانید؟

۰/۰۱۲ با درجه آزادی ۴۱ است؛ عدد معنی داری که توسط نرم افزار SPSS محاسبه شده برابر ۲/۶۳ است؛ از آنجا که این عدد از مساوی ۰/۰۵ کمتر است، فرضیه صفر تأیید نمی شود. بنابراین می توان گفت که اجرای طرح جامع سیمان در ساماندهی تامین و تولید سیمان موثر است.

آزمون فرضیه دوم

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت توزیع سیمان موثر نمی باشد: H_0

اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت توزیع سیمان موثر می باشد: H_1

برای آزمون این فرضیه سوالاتی به شرح زیر طراحی شد:

- به نظر شما اجرای طرح جامع سیمان به صورت فعلی تا چه حد در

جدول (۹) - خلاصه نتایج حاصل از برنامه spss

فرضیه اول	آماره t (۱)	درجه آزادی	عدد معنی داری (sig)	نتیجه آزمون
نظام قیمت گذاری	-۵/۸۶	۴۱	صفر	رد فرضیه صفر

فرضیه دوم	آماره t	درجه آزادی	عدد معنی داری (sig)	نتیجه آزمون
نظام توزیع سیمان	۱/۹۵	۴۱	۰/۰۵۸	تایید فرضیه صفر

فرضیه سوم	آماره t	درجه آزادی	عدد معنی داری (sig)	نتیجه آزمون
وضعیت تامین و تولید سیمان	۲/۶۲	۴۱	۰/۰۱۲	رد فرضیه صفر

آماره های مربوط به نظام قیمت گذاری						
کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی
۱/۶۴	۲/۶۷	۲/۲۷	۰/۲۵	۰/۰۶	-۰/۳۲	-۰/۳

آماره های مربوط به نظام توزیع سیمان						
کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی
۱/۸۳	۲/۴	۲/۶۲	۰/۴۲	۰/۱۸	۰/۰۹	-۰/۷۴

آماره های مربوط به وضعیت تامین و تولید سیمان						
کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی
۱/۳۸	۲/۲۵	۲/۶۷	۰/۴۲	۰/۱۸	-۱/۰۵	۱/۶۲

$$t \text{ آماره} = \frac{\bar{x} - \mu}{\frac{S_x}{\sqrt{n}}}$$

مأخذ: پیشین

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

- به نظر شما اجرای طرح جامع سیمان به صورت فعلی تا چه حد در واقعی شدن نظام قیمت گذاری سیمان موثر است؟
- تا چه حد اعتقاد به لزوم دخالت دولت در قیمت گذاری سیمان دارید؟
- اثربخشی و کارایی احتمالی سیاست های کنترل قیمت دولتی را به چه میزان در دفاع از حقوق مصرف کننده موثر می دانید؟
- اقدامات صورت گرفته پیرامون ماده (۹) طرح جامع سیمان در خصوص حمل و نقل سیمان برای جلوگیری از ایجاد تبانی و انحصار از جمله تعیین کرایه انتقال محموله های سیمانی از مبادی تولید به محل های مصرف را چگونه ارزیابی می کنید؟
- نقش و راه اندازی بازار بورس کالایی را در جهت قیمت یابی صحیح سیمان تا چه اندازه مناسب می دانید؟
- برخی صاحب نظران معتقدند که دخالت دولت در امر قیمت گذاری، به

آماره t محاسبه شده ۱/۹۵ با درجه آزادی ۴۱ بدست آمد؛ عدد معنی داری که توسط نرم افزار SPSS محاسبه شد برابر ۰/۰۵۸ است. از آنجا که این عدد از α مساوی ۰/۰۵ (یا در سطح اعتماد ۹۵ درصد) بیشتر است، فرضیه صفر تأیید می شود. بنابراین می توان گفت که اجرای طرح جامع سیمان در ساماندهی توزیع سیمان موثر نیست.

آزمون فرضیه سوم
اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت نظام قیمت گذاری سیمان موثر نمی باشد: H_0
اجرای طرح جامع سیمان در بهبود وضعیت نظام قیمت گذاری سیمان موثر می باشد: H_1
در اینجا نیز برای آزمون این فرضیه سوالاتی به شرح زیر طراحی شد:

کمبود سیمان، توقف پروژه های ساختمانی و در نهایت افزایش قیمت ساختمان می انجامد تا چه اندازه با این نظر موافقت می کنید؟

- عملکرد جلسات کمیته ماده (۱) مندرج در طرح جامع سیمان را تا چه میزان در تعیین قیمت تعادلی و تنظیم بازار سیمان موثر می دانید؟

- تا چه حد پایین بودن نسبت قیمت سیمان به قیمت فولاد را موجب مصرف بی رویه سیمان و کمبود عرضه آن می دانید؟

- عدم تحقق ۱/۵ میلیون تن واردات سیمان به کشور در سال ۱۳۸۳ را تا چه اندازه مربوط به بالا بودن قیمت های جهانی نسبت به قیمت های داخلی سیمان می دانید؟

- عدم تحقق ۱/۵ میلیون تن واردات سیمان به کشور در سال ۱۳۸۳ و در نتیجه نابسامانی توزیع این محصول را تا چه اندازه مربوط به عدم تعهد کارخانه داران به واردات سیمان می دانید؟

- صادرات سیمان به عراق و افغانستان را تا چه حد در ایجاد بحران در بازار سیمان موثر می دانید؟

- بر اساس ماده ۱۳ طرح جامع سیمان، وزارت بازرگانی تا چه میزان پیگیری های لازم را برای حذف سیمان از کالاهای بخش دوم گروه اول سبب حمایتی معمول داشته است؟

- به نظر شما روش ماده ۲ طرح جامع سیمان مبنی بر در نظر گرفتن نرخ پایه سیمان در سال ۸۲ بر اساس نرخ مصوب سال ۸۱ با اضافه ۱۵ درصد رشد، تا چه حد در متعادل کردن قیمت موثر است؟

- به نظر شما افزایش کنونی قیمت سیمان تا چه حد مربوط به انجام تعمیرات اساسی کارخانه ها می باشد؟ (مدرج در ماده (۷) طرح جامع سیمان)

- به طور کلی اجرای صحیح طرح جامع سیمان را تا چه اندازه در واقعی شدن نظام قیمت گذاری موثر می دانید؟

آماره ۱ محاسبه شده برابر ۵/۸۶- است با درجه آزادی ۴۱ و عدد معنی داری که توسط نرم افزار SPSS محاسبه شده برابر صفر است. از آنجا که این عدد از مساوی ۰/۰۵ کمتر است، فرضیه صفر تایید نمی شود. بنابراین می توان گفت که طرح جامع سیمان در نظام قیمت گذاری موثر است. البته با توجه به طراحی سوالات پرسشنامه مشخص است که اجرای درست و دقیق طرح جامع سیمان موجب موثر بودن آن در نظام قیمت گذاری سیمان می شود.

پیشنهادات و توصیه های سیاستی

هدف اصلی از انجام این پژوهش، بررسی تحلیل عملکرد طرح جامع سیمان در تحقق سه هدف مورد نظر نهادهای سیاست گذاری یعنی سامان بخشی به تولید، توزیع و قیمت گذاری این محصول است. بر مبنای سه هدف مذکور سه فرضیه زیر طرح شده و از طریق تحقیق میدانی به روش پرسشنامه مورد آزمون قرار گرفته اند. آزمون فرضیات نشانگر آن است که:

- ۱- اجرای طرح جامع سیمان، در ساماندهی تامین و تولید سیمان اثربخش است.

- ۲- اجرای طرح جامع سیمان، توفیقی در زمینه ساماندهی توزیع این محصول ندارد.

- ۳- اجرای طرح جامع سیمان، در بهبود نظام قیمت گذاری این محصول موفق عمل می کند.

با توجه به نتایج بدست آمده پیشنهادهای زیر برای ساماندهی بهتر بازار سیمان ارائه می شود:

۱. با توجه به اینکه نزدیک به ۴۰ درصد از سیمان کشور توسط هفت

شرکت سیمان تهران، آبیک، سپاهان، صوفیان، کرمان، شرق و هرمزگان - طی سال های ۸۳-۱۳۸۰ تولید شده و از طرف دیگر سهامداران عمده سیمان عبارت اند از شرکت سرمایه گذاری تامین اجتماعی، شرکت سرمایه گذاری بانک ملی، شرکت سیمان فارس و خوزستان، بنیاد مستضعفان و جانبازان، این امر نشان دهنده وجود تمرکز در صنعت سیمان و انحصار در آن است. بنابراین، اتخاذ سیاست های تنظیم انحصار از جمله کنترل مدیریت های به هم پیوسته و شکست حلقه مالکیت ضربدری (۳) در کارخانه های سیمان موجود از جمله سیاست های مناسب برای ایجاد تعادل در بلندمدت خواهد بود. دولت موظف است شرایط پیشگیری از ایجاد تمرکز، اعمال بروز قدرت، انحصار دامنه مفید و مجاز ادغام ها را تنظیم و در تدوین لایحه رقابت و کنترل انحصار پیش بینی کند.

۲. در تنظیم طرح جامع سیمان در خصوص بخش صادرات بی توجهی شده است. حال آنکه ویرانی های ناشی از جنگ در دو کشور عراق و افغانستان و نیز بالا بودن قیمت های صادراتی سیمان خاکستری با متوسط ۵۰ دلار در مقایسه با قیمت داخلی ۳۲۰-۲۶۰ هزار ریال به ازای هر تن، خود بیانگر جهت گیری صادراتی کارخانه ها و در نتیجه کمبود عرضه است. بنابراین پیشنهاد می شود که کمیته ماده (۱) طرح نسبت به برنامه ریزی دقیق و تنظیم بازارهای داخلی و خارجی صنعت سیمان کشور اهتمام ورزد. بدیهی است که هرگونه تصمیم در این خصوص متضمن توجه به گستردگی وام ها و اعتبارات تخصصی دولت است.

۳. عمده عامل هزینه های بازرگانی این کالا حمل و نقل آن است که تاثیر اصلی را به جا می گذارد. این امر موجب می شود در ملاحظات قیمتی برای این کالا بیشتر به قیمت های منطقه ای و نزدیکترین منبع واردات یا صادرات آن نگاه شود. به بیان دیگر با توجه به ماهیت انحصاری این صنعت عامل مهم اختلال در توزیع به ناوگان حمل و نقل داخلی باز می گردد.

۴. قیمت سیمان باید به طور منطقی سالیانه افزایش یابد؛ قیمت نه باید رها شود و نه باید تثبیت شود. در حال حاضر ۸۰ درصد کارخانه های سیمان در حال اجرای طرح توسعه و یا بهینه سازی هستند که با توجه به عدم ارائه تسهیلات ریالی توسط بانک ها، بودجه لازم که گاه بالغ بر ۵۰۰ میلیارد ریال است، از محل سود حاصل از فروش کارخانه ها باید تامین شود. احتمالاً در صورت تثبیت قیمت، کارخانه ها دچار مشکل تامین نقدینگی خواهند شد. در نتیجه اجرای طرح ها نیز با تاخیر مواجه می شود و کمبود سیمان که پیش بینی می شود تا سال ۱۳۸۶ با اجرای طرح های جدید برطرف شود همچنان برقرار خواهد بود.

۵. فاصله قیمتی که بین بازار و کارخانه سیمان وجود دارد موجب ایجاد رانت برای واسطه ها در این صنعت شده است. به نظر می رسد نظام نظارت فعلی کارا نیست. در صورت تامین بسترهای لازم برای اجرای نظام مالیات بر ارزش افزوده در کشور پیش بینی می شود آزادسازی قیمت ها راه حل مناسبی برای ایجاد انگیزه برای سرمایه گذاری در این صنعت باشد. ضمن اینکه باید به این نکته توجه کرد که کارخانه های مستهلک شده قدیمی نسبت به تغییر قیمت ها چندان حساسیت ندارند، اما کارخانه های جدید که با نرخ ارز بالایی احداث می شوند نسبت به قیمت (با در نظر گرفتن قیمت تمام شده) حساسیت زیادی دارند که باید در این زمینه نیز چاره ای اندیشید.

پی نوشت ها:

۱. علوی، علی اصغر. "بررسی وضعیت تولید و مصرف سیمان در کشور"، وزارت صنایع و معادن، دفتر نظارت و ارزیابی، مجله سیمان، شماره ۹۳، فروردین

۲. طبق ماده (۱۲) طرح جامع سیمان، وظایف ومقررات مندرج در این تصویب نامه صرفاً در مورد سیمان خاکستری اعمال می شود و سیمان سفید از آن مستثنی است.
- ۳- سهام متقابل شرکت های تولید کننده و سرمایه گذاری در یکدیگر.

- ۲۴- "گزارش بررسی سیمان در ایران"، مرکز آمار ایران، ۱۳۶۳.
- ۲۵- "طرح احداث پایانه صادرات سیمان، گزارش مطالعات مرحله شناخت"، شرکت پایانه احداث، مهندسین مشاور سکو، خرداد ۱۳۸۰.
- ۲۶- "نقش سیمان در حمل و نقل کشور"، سازمان حمل و نقل و پایانه های کشور، دفتر فن آوری اطلاعات، بهار ۱۳۸۱.
- ۲۷- پریسوز، داریوش، "صنعت سیمان در ایران"، دانشگاه ملی ایران، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی، ۱۳۵۴.
- ۲۸- "قرآز و نشیب های سهام سیمان در بورس (ارزیابی کارشناسانه)"، گفتگو بانصرا... برزنی مدیر عامل شرکت کارگزاری بانک صنعت و معدن، مجله سیمان، شماره ۷۶، شهریور ۱۳۸۲.

منابع:

- ۱- سایت سیمان تهران www.tehrancement.com
- ۲- سایت سیمان ایران www.irancement.com
- ۳- سایت بورس اوراق بهادار تهران www.irbourse.com
- ۴- سایت سازمان راهداری و حمل و نقل جاده ای <http://www.tto.ir>
- ۵- سایت وزارت صنایع و معادن <http://www.mim.gov.ir>
- ۶- اسلامی، اسداله. "روند بهینه سازی قطعات ریخته گری مصرفی سیمان"، ماهنامه علمی، فنی، اقتصادی سیمان، سال ۹، شماره ۶۹، صفحه ۱۸، دی ماه ۱۳۸۱
- ۷- "لزوم حذف سیمان از فهرست کالا و خدمات بخش دوم گروه اول سبد حمایتی خانوار"، وزارت صنایع و معادن، ۱۳۸۱.
- ۸- بابان، نادیا. "برآورد کسب درآمدی و قیمتی تابع تقاضای صادرات (با تاکید بر صنعت سیمان)" برای دوره ۷۸-۵۳.
- ۹- منشرع، محمد عمید، **نگاهی به صنعت سیمان ایران**، اداره کل صنایع کانی غیرفلزی، وزارت صنایع و معادن، اسفند ۱۳۷۷.
- ۱۰- خامی، احمد، **سیمان های طبیعی**، وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، چاپ اول، اردیبهشت ۱۳۷۱.
- ۱۱- عزیزیان، محمدرضا، **سیمان**، انتشارات حیدری، چاپ اول، پاییز ۱۳۶۳.
- ۱۲- صلواتی، افشین، "بهره وری انرژی در صنایع سیمان"، ماهنامه سیمان، شماره ۶۳، ۱۳۸۱.
- ۱۳- عزیزیان، محمدرضا، "تکنولوژی سیمان"، نشر شرکت سیمان اکباتان، ۱۳۷۴.
- ۱۴- "مصاحبه با رئیس مرکز تحقیقات بتن ایران"، روزنامه همشهری، ۱۳۸۲/۸/۱۳.
- ۱۵- "۳۰ میلیون تن بتن در کشور"، روزنامه همشهری، ۱۳۸۲/۸/۱.
- ۱۶- میرزاده، سید علی اکبر، "کاهش آلودگی های محیط زیست"، مرکز تحقیق و توسعه سیمان فارس و خوزستان، ۱۳۸۰.
- ۱۷- قالیبافان، مهدی، "بتن، توانمندی ها، ابرتن ها، مزایای تولید و مصرف آن ها"، ماهنامه سیمان، شماره ۶۷، ۱۳۸۱.
- ۱۸- حسین زاده، عبدا...، "طرح بررسی تکنولوژی احداث کارخانه های کوچک سیمان در ایران"، وزارت صنایع، ۱۳۵۹.
- ۱۹- "گزارش بررسی وضعیت بازار سیمان"، وزارت امور اقتصادی و دارایی، معاونت امور اقتصادی، دفتر تولیدی، ۱۳۸۲.
- ۲۰- "پیش بینی روند تولید و مصرف سیمان در ایران"، سازمان مدیریت صنعتی، مشاوره آموزش تحقیق، ۱۳۷۵.
- ۲۱- روزنامه جهان اقتصاد، ۸۳/۱۱/۴.
- ۲۲- "تحلیل مختصری از بازار سیمان"، وزارت بازرگانی، معاونت برنامه ریزی و بررسی های استراتژیک، دفتر مطالعات اقتصادی، شهریور ۱۳۸۳.
- ۲۳- پیروز، خسرو، "تولید سیمان ایران برای صادرات"، همایش بین المللی سیمان، تهران، مهر ۱۳۸۳.
- ۲۴- International Cement Review, "The Global Cement Report", 2003.
- ۲۵- Kurtis, Kimberly, "History of Cement and Concrete", School of Civil Engineering, Georgia Institute of Technology, Atlanta, Georgia, 2004.
- ۲۶- A History of Cement", Cement Association of Canada, 2004.
- ۲۷- Cement Manufacturing Process", CEMEX, 2004.